

Ο ιστορικός Ρόντρικ Μπίτον εξετάζει ξανά, υπό το φως των σύγχρονων αντιλήψεων, την εμπλοκή μιας λογοτεχνικής διασημότητας όπως ο Λόρδος Βύρωνα στον ελληνικό απελευθερωτικό αγώνα

Ρομαντισμός, ατομική εξέγερση και η εφεύρεση του έθνους

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΜΟΛΙΝΟΣ

Εχουν γραφεί πάνω από διακόσιες βιογραφίες του Λόρδου Βύρωνα, ομολογεί εισαγωγικά ο σκωτσέζος καθηγητής, ενδελεχής μελετητής της νεοελληνικής ιστορίας και λογοτεχνίας. Γιατί λοιπόν άλλη μία; Πέραν της ομολογημένης αναθεωρητικής του διάθεσης, ίσως η απάντηση να βρίσκεται στον επικαιρικό, σκανταλιάρικο τίτλο που ο ίδιος επέλεξε να δώσει στην τελευταία διάλεξή του στο Μέγαρο Μουσικής («Ήταν ο Μπίτον μνημονιακός;»). Καταλαβαίνει εύκολα κανείς το γιατί η εξουσιαστική αυτή μελέτη παρουσιάστηκε έκτοτε στον Τύπο υπό το πρίσμα αυτού ακριβώς του ερωτήματος που μονοπωλεί την επικαιρότητα και διαιρεί την ελληνική κοινωνία εδώ και έξι τουλάχιστον χρόνια, χωρίς μάλιστα το οχίσμα να δείχνει σημάδια κόπωσης.

Μπαίνει το παρελθόν στα καλούπια του παρόντος;

Προσωπικά με αφήνουν μάλλον αδιάφορο τέτοιου τύπου «αναχρονιστικά» ερωτήματα. Για την ακρίβεια, τα θεωρώ μη αποδεκτά από επιστημολογική σκοπιά. Ήταν ο Πλάτων νεοφιλελεύθερος; Ήταν ο Αριστοτέλης οικολόγος; Ήταν οι σπαρτακιστές αναρχικοί; Ήταν οι αμερινδιάνοι φίλοι του περιβάλλοντος και η Ασπασία φεμινίστρια; Η ιδεολογική χρήση σύγχρονων θεωριών και πολιτικοκοινωνικών προσεγγίσεων προκειμένου να μπει το παρελθόν στα καλούπια του παρόντος συνιστά απλούστατα λογικό σφάλμα. Το ίδιο ισχύει για τη σύγκρουση εκσυγχρονισμού - παράδοσης, ερευνητικό ερώτημα της σύγχρονης κοινωνιολογίας και των θεωριών της οικονομικής ανάπτυξης, που εφαρμόζεται συχνά ελαφρά τη καρδιά στη μελέτη του παρελθόντος.

Η λέξη «εκσυγχρονισμός» λ.χ., που χρησιμοποιείται εκτεταμένα εδώ και από τον Ρόντρικ Μπίτον, αν και δόκιμος επιστημονικός όρος, είναι ήδη φορτισμένος με σύγχρονα συμφραζόμενα, ιδίως μετά την εποχή Σημίτη και το συναφές εγκλήμα του.

Όσο όμως και αν έχουμε την τάση εδώ στην Ελλάδα να ανάγουμε σε γενικευτικές διαιρέσεις την «κακία μας τη μοίρα», είναι αμφίβολο αν τέτοια σχήματα βοηθούν στην κατα-

νόηση του ιστορικού παρελθόντος και των εθνικών ιδιομορφιών.

Τα νεανικά χρόνια και το ταξίδι της ενηλικίωσης

Τα λέω τούτα όχι για να επιτεθώ αλλά για να υπερασπιστώ το εξαιρετικά τεκμηριωμένο και άρτια δομημένο βιβλίο του Ρόντρικ Μπίτον από αναγνώσεις που το αδικούν. Ο Μπίτον προφανώς χρησιμοποίησε το σχήμα αυτό για να επικαιροποιήσει διαχρονικά ερωτήματα, με πλήρη γνώση των κινδύνων που συνεπάγονται και όχι χωρίς μια δόση αγγλοσαξονικού κούμπου. Ο συγγραφέας καταφέρνει εδώ να μας διδάξει ταυτόχρονα ιστορία και λογοτεχνική θεωρία, φωτίζοντας παράλληλα, όσο είναι δυνατόν, τον εσωτερικό κόσμο του Βύρωνα ως σπάνιας περίπτωσης συγγραφέα που η πρωτοποριακή (ρομαντισμός) λογοτεχνική του παραγωγή συμπίπτει εν πολλοίς με την πολιτική του εμπλοκή ως προς τα προτάγματα της εποχής (εθνικές επαναστάσεις,

«γοθτικού τύπου» ερωτήματα για τη νεκρανάσταση ενός προ πολλού κατεστραμμένου πολιτισμού, την άρνησή του να γοπευθεί με την ευκολία των συνήθων περιηγητών από τα αρχαία ερείπια, την εμμονή του με τον θάνατο, τους σύγχρονους Έλληνες και τα φαντάσματα του παρελθόντος. Η πρόκληση αυτή περίοδος θα εμπνεύσει το περίφημο έργο του ποιητή «Προσκύνημα του Τσάιλιτ Χάρολντ» - του οποίου τα δύο πρώτα άσματα γράφονται στη διάρκεια του ταξιδιού - και εν μέρει τουλάχιστον τους «Ανατολι-

κούς μύθους» και τον «Δον Ζουάν». Μάλιστα ο Μπίτον ισχυρίζεται ότι «οι πρωταγωνιστές πολλών από τα όψιμα ποιήματα και τα θεατρικά έργα του Μπίτον οφείλουν πολύ περισσότερο στις εμπειρίες του δημιουργού τους στην Ελλάδα, και ιδιαίτερα στο κλέφτικο τραγούδι, απ' όσα έχει αναγνωρίσει ως σήμερα η φιλολογική έρευνα».

Η ταραχώδης ζωή και το πέρασμα στην Ελλάδα

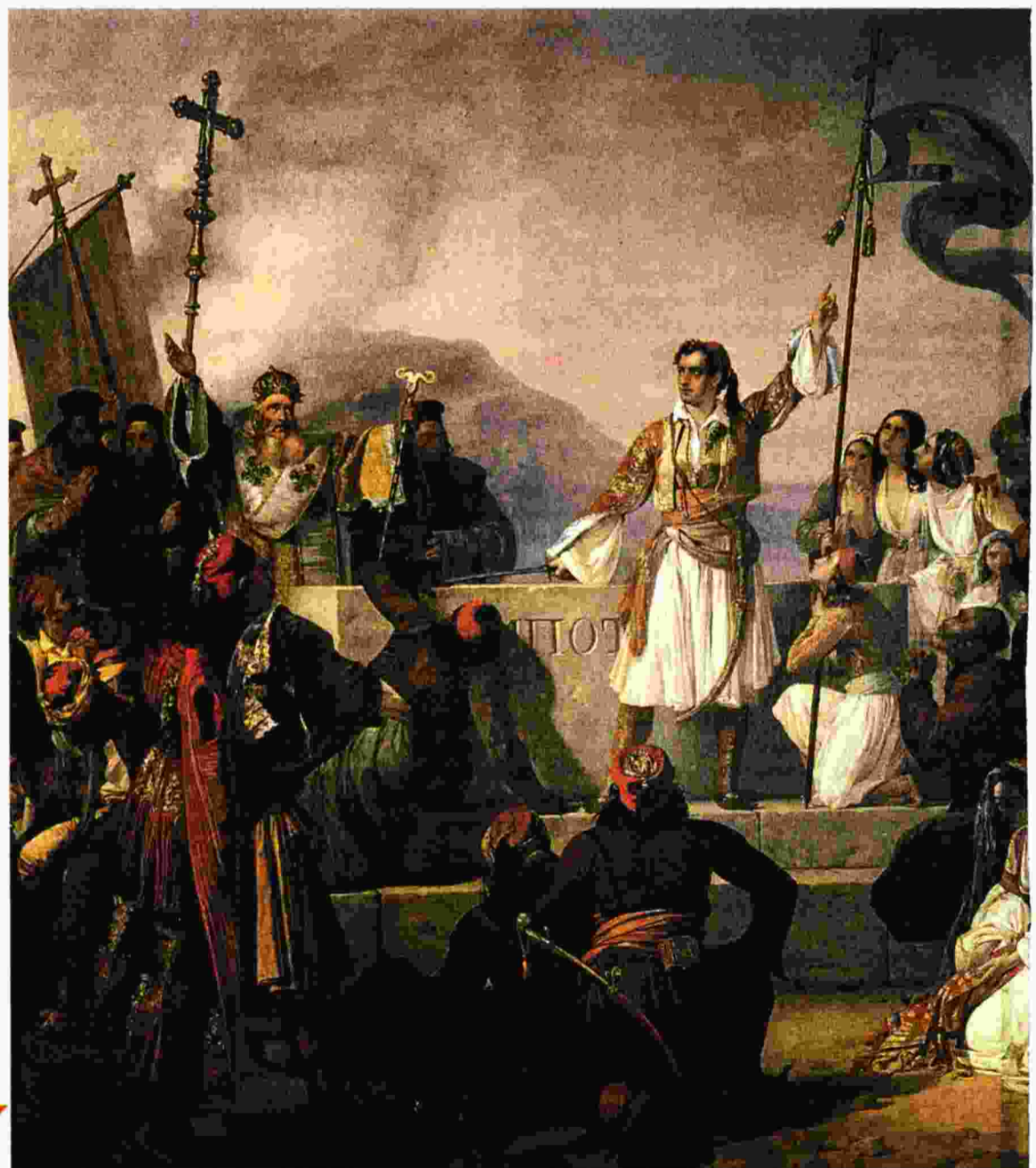
Στην εμπλοκή του Μπίτον με τα ελληνικά πράγματα να έπαιξε άρα-

γε ρόλο η ερωτική απελευθέρωση που βίωσε εδώ με τη συντροφιά ενός δεκαπεντάχρονου; Πολύ πιθανόν. Σε κάθε περίπτωση ο Μπίτον δίνει έμφαση στην πολυσυλλεκτική φύση του Μπίτον, τους έρωτές του με κυρίες της καλής κοινωνίας, τις τραυματικές εμπειρίες με την ετεροθαλή αδελφή του και τον γάμο του, την ιδιαίτερα προβεβλημένη πλατωνική αθηναϊκή ιστορία του με τη δωδεκάχρονη Τερέζα Μακρή. Αργότερα είναι η σκανδαλώδης σχέση του με την Τερέζα Γκουιτσιόλι που θα τον παρακολουθήσει σ' ολόκληρη την

Ο συγγραφέας μάς διδάσκει ταυτόχρονα ιστορία και λογοτεχνική θεωρία, φωτίζοντας παράλληλα τον εσωτερικό κόσμο του Βύρωνα ως σπάνιας περίπτωσης συγγραφέα

γέννηση του σύγχρονου κράτους, αίτημα ελευθερίας κ.λπ). Αρχίζει λοιπόν από τα νεανικά του χρόνια και το μεγάλο ταξίδι ενηλικίωσης που έφερε τον Μπίτον το 1809 στην Ανατολική Μεσόγειο, στις ακτές της Ηπείρου και στην αυλή του Αλή Πασά στο Τεπελένι ως τον Παρνασσό, τους Δελφούς, τη μυθική Βοιωτία και βέβαια την Αθήνα, πριν αναχωρήσει για την Εφεσό, την Κωνσταντινούπολη και άλλους προορισμούς. Περιγράφει την απογοήτευσή του από όσα συνάντησε στα μέρη μας, τη μελαγχολική του προσέγγιση του αρχαίου πολιτισμού, τα

Ο όρκος του Βύρωνα στον τάφο του Μάρκου Μπότσαρη, έργο του Ιταλού ζωγράφου Ludovico Ilirrapini. Ο μεγάλος φιλέλληνας ποιητής, ντυμένος με παραδοσιακή φορεσιά, υψώνει το αριστερό του χέρι για να ορκιστεί κρατώντας στο δεξί το σπαθί του

Ο σκωτσέζος καθηγητής Ρόντρικ Μπίτον, ενδελεχής μελετητής της νεοελληνικής ιστορίας και λογοτεχνίας

Ρόντρικ Μπίτον
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ

Μτφ. Κατερίνα Σχινά
Σελ. 509, Πατάκης 2015
Τιμή: 19,90

επταετή περίοδό του στην Ιταλία. Υπάρχει ακόμη και η μάλλον πνευματικής φύσης σχέση με τη Μαίρη Σέλεϊ, ιδιοφυή συγγραφέα μεταξύ άλλων του «Φράνκενσταϊν» ή «Ο σύγχρονος Προμηθέας» και σύζυγο του φίλου του ποιητή (και παθιασμένου ελληνοιστή) Πέρσι Σέλεϊ, ο οποίος θα πνιγόταν στο Τυρρηνικό Πέλαγος. Κατά πάσα πιθανότητα, πάντως, είναι το ερωτικό αδιέξοδο με την Τερέζα Γκουιτσιόλι και το αίσθημα πλήξης του διάσημου – περίπου θεοποιημένου – Μπάρρον που συνέβαλαν ώστε να παρθεί η μεγάλη απόφαση: στις 16

Ιουλίου 1823 ένα αγγλικό μπρίκι θα απέπλεε από το λιμάνι της Γένοβας με τον Μπάρρον, τους υπηρέτες και την παρέα του, ένα διόλου ευκαταφρόνητο χρηματικό ποσό, μερικά άλογα και δυο σκυλιά. Προορισμός τους τα αγγλοκρατούμενα τότε Επτάνησα και στη συνέχεια η εξεγερμένη ελληνική ενδοχώρα. Ο Μπάρρον, στρέφοντας την πλάτη του στις λατινοαμερικανικές εξεγέρσεις της εποχής που του είχαν προταθεί ως διέξοδος, είχε αποφασίσει να κάνει τη ζωή του ποίηση συμμετέχοντας σε έναν εθνικοαπελευθερωτικό πόλεμο που ήλπιζε ότι θα έδινε νέα πνοή στα ευρωπαϊκά πράγματα και θα οδηγούσε σε μια άγνωστη ακόμη μορφή διακυβέρνησης, μακριά από τις αυτοκρατορικές, θεοκρατικές δυναστείες της εποχής.

Το πρώιμο χρέος και ο ελληνικός εμφύλιος

Ο Μπάρρον διεθνοποίησε το ελληνικό ζήτημα. Συνέβαλε υλικά στον αγώνα. Βοήθησε να συναφθεί το πρώτο δάνειο μεσοπόλεμου του ελληνικού εμφυλίου που έφερε σε ανοιχτή σύγκρουση τους εκσυγχρονιστές του πρίγκιπα Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου και τους συν αυτό με τους παραδοσιακούς οπλαρχηγούς τύπου Κολοκοτρώνη. Εντέλει μεταβλήθηκε με τον θάνατό του σε θρύλο. Ο συγγραφέας δίνει ανάγλυφο το κλίμα της εποχής με γλαφυρό τρόπο και παρακολουθεί βήμα βήμα την

ανοργανωσιά που επικρατούσε στην επαναστατημένη Ελλάδα, τους αποκλίνοντες στόχους των οπλαρχηγών, προεστών, Φιλικών και ιερωμένων, την απέλπιδα προσπάθεια εισαγωγής ευρωπαϊκών αρχών και δικαίου, την αδυναμία κατανόησης από τους ντόπιους των αρχών λειτουργίας ενός σύγχρονου κράτους, τη συχνή, πυκνή υπαγωγή στο παραδοσιακό φιλεττικό δίκαιο, εντέλει την πολιτισμική σύγκρουση. Προσπαθεί περαιτέρω, όπως υπαινιχθήκα και στην αρχή, να αναγάγει τη σημερινή κρίση – υπό τη μορφή μιας υφέρουσας υπόθεσης εργασίας – στην τότε σύγκρουση εσωστρέφειας - εξωστρέφειας, στην κατ' ανάγκην υπαγωγή στις πολιτικές των μεγάλων δυνάμεων και βέβαια στο πρώιμο... χρέος που θα επιβίωνε από τότε υπό ποικίλες μορφές ως τις μέρες των Μνημονίων, της τρόικας και του ΣΥΡΙΖΑ. Υπ' αυτό το πρίσμα θα δει και τη σταδιακή αποθάρρυνση του Μπάρρον εκεί στο Μεσολόγγι, σε έναν κόσμο που από τη μια τον γοητεύει κι από την άλλη ελάχιστα τον κατανοεί: δολοπλοκίες, έριδες, φιλεττικά και οικογενειακά μίσση, εδαφικού τύπου οργάνωση των μικροκοινωνιών, κακοδικίες και κλασικού τύπου προδοσίες θα έρθουν να επικαθήσουν στα εσωτερικά του αδιέξοδα και θα τον οδηγήσουν στον θάνατο από ένα απλό κρύωμα που, πιθανότατα, ο ίδιος αρνήθηκε να θεραπεύσει.

THE ART ARCHIVE / CIVICHE RACCOLTE MUSEO L. BALLO (REVISO) / ALFREDO DAGUCCI

Η μεταστροφή

Από μοναχικός ποιητής, δημόσιος άνδρας

Ο Μπάρρον υπήρξε ένας μεγάλος ποιητής της γενιάς του, ιδρυτής τρόπων τινά του ρομαντικού κινήματος στη λογοτεχνία, πολέμιος του θανάτου και προασπιστής της ελευθερίας – ατομικής και συλλογικής. Το βιβλίο φωτίζει ωστόσο με ιδιαίτερη ευκρίνεια και αναθεωρητική διάθεση ποικίλες όψεις της μεταστροφής του από μοναχικό ποιητή σε δημόσιο άνδρα, αλλά και της συναφούς γέννησης ενός έθνους με πρώτη ύλη τα φαντάσματα του παρελθόντος. Συμβάλλει επίσης στη δόμηση μιας θεωρίας για τα στάδια της νεοελληνικής (υπ)ανάπτυξης – ιδού που περιπίπτω κι εγώ στο αμάρτημα του αναχρονισμού. Εντέλει καταφέρνει να σκιαγραφήσει την κύρια εμμονή του Μπάρρον που δεν είναι άλλη από τη «μετατροπή των λέξεων σε πράγματα» ή, με άλλους όρους, την υλοποίηση μιας ιδέας στο έδαφος της πραγματικής ζωής. Είναι απαραίτητο να διαβαστεί με προσοχή και με ανοιχτή διάθεση γιατί αναθεωρεί πολλές από τις τρέχουσες παραδοχές για τη σχέση του Μπάρρον με τη γέννηση της Ελλάδας ως διαχρονικής ιδέας και μας διδάσκει πολλά τόσο ως προς την ουσία της σχέσης του με την εθνική ανεξαρτησία όσο και ως προς τη γέννηση ενός σημαδιακού συγγραφικού ταλέντου.

Σημαντικός ο άθλος που επιτέλεσε η μεταφράστρια Κατερίνα Σχινά, όχι μόνο λόγω του όγκου του έργου αλλά και της φύσης του υλικού.